

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.22.001.86:330.142(477)

DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-174-178](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-174-178)

В.О. Герасимова, к.е.н., ст. викладач

Н.О. Алафанова, магістр

Запорізький національний університет

Міжнародний досвід впровадження податку на виведений капітал: проблемні аспекти та перспективи для України

У контексті реформування чинної системи оподаткування в Україні шляхом зміни податку на прибуток підприємств на кардинально інший підхід у вигляді податку на виведений капітал виникають актуальні питання щодо особливостей реалізації цього процесу. Враховуючи те, що існує певний міжнародний досвід щодо впровадження подібних змін, є можливість вивчення їхніх перспективних та негативних аспектів, дослідження наслідків функціонування такої податкової системи та здійснено оцінки фінансового й економічного впливу на економіку відповідних країн. Такий підхід дозволить визначити шляхи підвищення ефективності в процесі реалізації такого впровадження в Україні. Вивчення наслідків введення податку на виведений капітал в Естонії, Македонії, Молдові та Грузії дозволило встановити, що досвід цих країн є неоднозначним. Найбільш позитивні зміни можна спостерігати на досвіді Естонії, в той самий час в Молдові такі реформування були вкрай контр продуктивними. Проведене дослідження міжнародного досвіду впровадження податку на виведений капітал та експертних оцінок дозволило виокремити такі основні позитивні аспекти цього процесу: зниження адміністративного тягаря, полегшення контролю за дотриманням законодавства, створення сприятливого бізнес-клімату з метою залучення інвестицій (в тому числі й іноземних), створення стимулів для інноваційного переоснащення й оновлення основних засобів компаній. Разом з тим, існують певні ризики щодо недофінансування бюджету, ризики тиску податкових органів задля збільшення бюджетних надходжень; ризики збільшення штрафів на бізнес, ризики погіршення інвестиційного клімату через вище наведене. Врахування цих факторів при впровадженні податку на виведений капітал в Україні дозволить мінімізувати негативний вплив та посилити можливості щодо реалізації потенціалу до позитивних змін.

Ключові слова: податок на виведений капітал; податок на прибуток; фінансовий вплив; економічний вплив; інвестиції.

Постановка проблеми. Найближчим часом в Україні планується впровадження податку на виведений капітал (ПВК) на заміну податку на прибуток підприємств (ППП). Для вітчизняної системи оподаткування ці зміни є безпрецедентними, однак існує певний міжнародний досвід реалізації таких заходів, вивчення якого має надзвичайну актуальність у контексті пошуків шляхів для більш ефективної реалізації процесу впровадження ПВК в Україні. Такі дослідження дозволять виокремити перспективні та проблемні аспекти, врахування яких є необхідним задля розроблення дієвих компенсаторних заходів щодо пом'якшення негативного впливу певних чинників та посилення потенційних можливостей, які існують при такому реформуванні вітчизняної системи оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи надзвичайну актуальність питання щодо впровадження в Україні податку на виведений капітал, вченими та різними дослідницькими організаціями проводиться вивчення впливу законодавчих змін на податок на прибуток підприємств [1, 6], міжнародний досвід оподаткування розподіленого прибутку [2, 3], здійснюються аналітичні дослідження щодо різних напрямів впливу впровадження таких заходів [4, 5, 8]. Разом з тим, існує необхідність більш ґрунтовного вивчення міжнародного досвіду впровадження податку на виведений капітал з метою виокремлення уроків для України та врахування їх при реалізації таких змін.

Метою статті є вивчення міжнародного досвіду впровадження податку на виведений капітал, визначення напрямів позитивного та негативного впливу таких змін на економіку держави, встановлення проблемних аспектів щодо такого впровадження в Україні та виокремлення напрямків підвищення ефективності впровадження таких заходів у національну економіку.

Викладення основного матеріалу. Міжнародний досвід впровадження податку на виведений капітал демонструє різновекторні напрями змін, що були спричинені реалізацією таких заходів. Так естонська модель оподаткування формувалася протягом 20 років (з 1994 до 2000 і з 2002 до 2015 рр.), шляхом трансформації відповідно до внутрішніх і зовнішніх викликів. Ця модель дуже зручна для ведення діяльності, адже є способи, які дозволяють не сплачувати податок на прибуток. З іншого боку, ця модель також сприяє просуванню бізнесу та пришвидшенню економічного росту, забезпечуючи додаткові кошти, що можуть використовуватися для інвестицій. Цим забезпечуються стимули для постійного інвестування прибутків для розширення та розвитку бізнесу в Естонії.

Порівняльна характеристика досвіду впровадження податку на виведений капітал

Країна	Особливості впровадження	Фіскальний вплив	Економічний вплив (на ВВП та інвестиції)	Загальна оцінка
ЕСТОНІЯ	Під час реформи були побоювання, що податок може бути податком, утриманим з дивідендів (заборонено Директивою щодо материнських-дочірніх компаній). Після рішення ЄСJ «Burda» у 2008 р., зрозуміло, що це не так	Негативний навіть через десять років після впровадження. Падіння доходів на 0,5–1,0 % ВВП внаслідок реформи	Швидке зростання економіки Естонії у 2000 р. Однак після запровадження податку на розподілений прибуток немає суттєвої різниці в темпах зростання порівняно із сусідами. Інвестиції пришвидшилися після реформи, але зростали навіть швидше у Латвії. Взагалі немає чіткого впливу	Незважаючи на відсутність чітких доказів позитивного економічного впливу, компанії та уряд переконані, що податкова реформа поліпшила діловий клімат у країні. Естонія насправді стала «корпоративним банком» для транснаціональних компаній. Прибутки зберігали в Естонії з відсутнім оподаткуванням, а також відсутнім податком на процентні платежі
МАКЕДОНИЯ	Цей крок планували лише як тимчасовий захід, скасування сталося неочікувано і без попереднього оголошення, що створило проблеми для податкового та фінансового планування компаній. Тимчасова природа цього податку створила передумови для ухилення від його сплати через відкладання розподілення прибутку	Бюджетні надходження від податку скоротилися майже вдвічі з 8,6 % ВВП до 4,4 % ВВП у 2009 р. Збільшення податкових доходів було додатковою мотивацією для скасування реформи у 2014 р. Простежується суттєвий негативний фіскальний вплив реформи.	Економічне зростання у Македонії у 2008–2010 р. було подібним до країн порівняно в регіоні. Потенційно позитивний вплив на довгострокове зростання через інвестиції. Разом з цим, податкова реформа була лише одним із багатьох факторів	Економічне відновлення у 2013 р. знизило очікувану потребу у додатковому стимулюванні. Негативний фіскальний вплив сприймався сильнішим, ніж позитивний вплив на інвестиції. Вільні індустріальні зони вже передбачали податкові стимули. Стандартну систему розглядали як шанс отримати членство в ЄС
МОЛДОВА	Були втрачені бюджетні доходи без будь-якого позитивного впливу на економіку	Суттєвий негативний вплив нульової ставки на додаток до погіршення ситуації внаслідок світової економічної кризи у 2008 р. призвів до тиску податкових органів збільшити бюджетні надходження. В результаті суттєво зросли штрафи та пені на бізнес	Відсутній позитивний вплив на інвестиції або ВВП. Збільшення штрафів погіршило інвестиційний клімат	В цілому дуже контрпродуктивний захід, оскільки були втрачені бюджетні доходи без будь-якого позитивного впливу на економіку. Впровадження «сурогатного податку на розподілений прибуток» через нульову ставку ППП на реінвестований прибуток означає відсутність будь-якого адміністративного спрощення: надалі залишається фінансова звітність за МСФЗ
ГРУЗІЯ	Податок на розподілений прибуток запроваджено у січні 2017 р. та лише у вигляді часткової податкової реформи: фінансові компанії/інституції надалі сплачують ППП	Хоча багато зацікавлених сторін мали багато застережень через можливий негативний фіскальний вплив, надходження від нового податку у першому кварталі були вищими за очікувані	Представники бізнесу схвально оцінили новий податок	Мотивами для впровадження стали поліпшення інвестиційного клімату та збільшення інвестицій. Така податкова реформа реалізовується в контексті ширших заходів, спрямованих на поліпшення інфраструктури та ділового середовища в країні

Складено авторами на основі [2]

Запропонована революційна модель податку на виведений капітал для України є прогресивною, але за умови, що до законопроекту не буде додано інших суперечливих норм [1].

В цілому міжнародний досвід впровадження податку на виведений капітал або його аналогів є неоднозначним, оскільки такі зміни спричинили як позитивний, так і негативний вплив на різні економічні процеси в Естонії, Македонії, Молдові та Грузії (табл. 1).

Міжнародний досвід впровадження податку на виведений капітал, поряд із зазначеним, продемонстрував, що суб'єкти господарювання знаходять шляхи ухилення від сплати ПВК. Це здійснюється у вигляді виведення грошей з компаній за неправильним призначенням. Податок не сплачується при здійсненні платежу, пов'язаного з веденням господарської діяльності. Деякі компанії скористалися цією умовою і маскують платежі, які не пов'язані з веденням бізнесу, як такі, що здійснюються саме в цих межах. Наприклад, надання інвестицій або позик, які ніколи не будуть виплачуватися або коли компанії нібито продають продукцію один одному, але фактично постачання не відбувається, а гроші просто переправляються з однієї компанії в іншу [3].

Вивчення міжнародного досвіду впровадження податку на виведений капітал спрямовує на те, що під час реалізації процесу його введення у вітчизняну систему оподаткування доцільно оцінити напрями позитивного та негативного впливу такого заходу, а також забезпечити можливості для використання шляхів підвищення ефективності впровадження таких змін.

За результатами вивчення цього питання Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій висловлено думку, що фундаментальна зміна системи оподаткування прибутку підприємств в Україні шляхом переходу від ППП на запропонований ПВК, найвірогідніше, матиме невеликий, але позитивний економічний вплив на інвестиції. Компанії та податкові органи, найвірогідніше, виграють від запровадження ПВК внаслідок зниження адміністративного тягаря, тому ухвалення рішення щодо запровадження ПВК передусім має залежати від можливості компенсувати короткострокові втрати бюджетних доходів й наявності достатньо високого очікуваного адміністративного та економічного ефекту, щоб проводити такі масштабні зміни законодавства. Водночас у довгостроковій перспективі система ПВК виглядає як доцільна податкова система для України із особливими вигодами у формі зниження адміністративного тягаря, а, отже, і легшого контролю за дотриманням законодавства [4].

Досліджуючи частку ППП в загальній сумі податкових надходжень, Європейським інформаційно-дослідницьким центром встановлено, що при збільшенні суми податкових надходжень частка в цих обсягах податку на прибуток зменшується. Враховуючи статистику надходжень від податку на прибуток підприємств в останні роки та переплати цього податку, можна зробити висновок, що цей податок наразі не є бюджетоутворюючим. Ситуація з очікуваними надходженнями від цього податку в умовах економічного падіння та збитковості підприємств (в тому числі, у зв'язку із значним індексом інфляції) дедалі погіршується. У підсумку, існуючі системні недоліки перетворили податок на прибуток підприємств в Україні на дієвий механізм фіскального тиску на сумлінних платників податку. Як наслідок, сутність податку наразі викривлена, він вже не є «справедливим» (один із принципів оподаткування, закріплених Податковим кодексом України), фіскальна ефективність податку на прибуток підприємств досить низька.

На думку аналітиків, впровадження моделі ПВК спрямоване на встановлення простих і прозорих правил оподаткування, що дозволить:

- спростити адміністрування податку, зробивши розрахунок податку та правила звітування прогнозованими та простими;
- припинити практику незаконного встановлення показника податкового навантаження у вигляді відсотку від обороту платника податку;
- зменшити кількість податкових перевірок та пов'язаних із цим податкових спорів;
- підвищити ліквідність активів підприємств (завдяки стимулюванню реінвестування);
- створити сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій та зупинити відтік капіталу з України;
- змінити філософію взаємовідносин платника податку з податковим органом, звести це спілкування до мінімуму;
- відновити справедливість в оподаткуванні шляхом вирівнювання податкового навантаження між середнім та великим бізнесом;
- та, у підсумку, стабілізувати економічну ситуацію в Україні [5].

З іншого боку, платникам податків та податковим органам необхідний певний час для того, аби розібратися із нововведеннями; з'ясувати, як реально працює механізм такого податку [6].

Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо податку на виведений капітал містить суттєві потенційні за параметрами та тривалістю дії бюджетні ризики. При цьому ситуація ускладнюється тим, що на сьогодні відсутнє чітке розуміння розміру так званої «бюджетної ями» у разі запровадження податку на виведений капітал, а тим більше прогнозний горизонт її існування.

Так, за різними оцінками, як офіційними, так і експертними, щорічні втрати державного бюджету лише у перші один-два роки запровадження ПБК становитимуть від 20 до 100 млрд грн.

У відносному вимірі йдеться про втрати бюджетного ресурсу в межах 2–11 % від доходної частини держбюджету, або 24–122 % від надходжень від податку на прибуток підприємств (за показниками 2018 р.). Що ж до тривалості дії такого ризику, то з цього питання існує повна невизначеність.

З іншого боку, висловлюються припущення щодо наявності ефективних запобіжників значних бюджетних втрат у разі запровадження податку на виведений капітал та нетривалої дії відповідних бюджетних ризиків. Зокрема, при новій моделі податок починають сплачувати й «збиткові» підприємства; окремі операції, які використовуються для цілей «оптимізації», стають прямим об'єктом оподаткування; донарахування за правилами ТЦУ мають призводити до збільшення податкової бази у зв'язку із неврахуванням накопичених збитків для цілей оподаткування, що, в підсумку, й має забезпечити надходження до бюджету від податку на виведений капітал в обсязі не меншому за обсяг надходжень від чинного податку на прибуток підприємств. Збільшення ж інвестицій у виробництво має забезпечити зростання обороту товарів і послуг, а, відповідно, надходжень податків на споживання та податку на доходи фізичних осіб [7].

Таким чином, на підставі дослідження міжнародного досвіду впровадження податку на виведений капітал та здійснених експертами оцінок можна виокремити такі перспективні та проблемні аспекти цього процесу (рис. 1).

Рис. 1. Напрями впливу заходів щодо впровадження податку на виведений капітал

Таким чином, однозначної відповіді щодо запобігання від хронічного недофінансування бюджету, прискореного розвитку підприємств та інших економічних «див» від впровадження в практику податку на виведений капітал немає. Дискусія триває, й експерти зобов'язані ретельно вивчити всі питання, пов'язані із чинним податком на прибуток, із поки що новим для України податком на виведений капітал. Очевидно, що потрібна допомога в переконанні МВФ та інших міжнародних партнерів, а також інвесторів та транснаціональних корпорацій у важливості впровадження ПБК. Відкладання прийняття закону про податок на виведений капітал – вимушена пауза, адже в поточній ситуації рішення і роль МВФ у проведенні реформ дуже важливі. Крім того, зміна системи оподаткування не зменшує потреби в проведенні значно актуальнішої реформи, яка полягає в докорінній перебудові податкової системи, підвищенні потенціалу Державної фіскальної служби та боротьбі з корупцією [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Врахування особливостей міжнародного досвіду при впровадженні податку на виведений капітал в Україні дозволить мінімізувати негативний вплив та посилити можливості щодо реалізації потенціалу до позитивних змін. Це стосується, насамперед, необхідності створення системи дієвих компенсаторних норм, що дозволять нівелювати вагомі ризики недофінансування бюджету, особливо в перші роки впровадження ПБК, що, в свою чергу, знизить ризики тиску податкових органів задля збільшення бюджетних надходжень. Разом з цим, необхідно звернути особливу увагу на реалізацію заходів щодо роз'яснення суб'єктам господарювання механізму функціонування податку на виведений капітал, що є вкрай важливим у процесі адаптації

бізнесу до нових норм податкового законодавства. Для того, щоб витрати на обслуговування нової системи не зростали та не ставали додатковим негативним фактором впливу, необхідно впровадити дійсно спрощену та дієву систему адміністрування цього податку. Вважаємо, що реалізація запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність впровадження податку на виведений капітал в національну систему оподаткування.

Список використаної літератури:

1. Соколенко В.А. Вплив законодавчих змін на податок на прибуток підприємств / В.А. Соколенко, А.С. Панченко // Вісник НТУ «ХПІ». – 2016. – № 43 (1215) – С. 85–90.
2. Заха Д. Оподаткування розподіленого прибутку : міжнародний досвід / Д.Заха, О.Бетлій // Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2017/PB_03_2017_ukr.pdf.
3. Jõks A. The Estonian corporate income tax system / A.Jõks [Electronic resource]. – Access mode : http://kmp.ua/images/projects/Estonia_SORAINEN_Eng.pdf.
4. Податок на прибуток підприємств чи податок на виведений капітал: аналіз та рекомендації / Д.Заха, Т.Оттен, О.Бетлій, Р.Джуччі // Німецька консультативна група та Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Серія аналітичних досліджень [PS/01/2017] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.beratergruppe-ukraine.de/wordpress/wp-content/uploads/2017/04/PS_01_2017_ukr.pdf.
5. Таптунова І. Трансформація податку на прибуток підприємств у податок на виведений капітал / І.Таптунова // Європейський інформаційно-дослідницький центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28909.pdf>.
6. Токарева К.О. Податок на виведений капітал в Україні: сутність та перспективи / К.О. Токарева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Tokarieva.pdf>.
7. Проект закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо податку на виведений капітал : від 05.07.2018 : № 8557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64356.
8. Калініченко З.Д. Законопроект про введення податку на виведений капітал та можливі наслідки реформування корпоративного оподаткування / З.Д. Калініченко // Право та державне управління. – 2018. – № 2 (31). – С. 111–115.

References:

1. Sokolenko, V.A. and Panchenko, A.S. (2016), «Vplyv zakonodavchych zmin na podatok na prybutok pidpryjemstv», *Visnyk NTU «HPI»*, Vol. 43 (1215), pp. 85–90.
2. Zaha, D. and Betlij, O. (2017), «Opodatkuvannja rozpodilenoogo prybutku : mizhnarodnyj dosvid». *Analitychna zapyska*, [Online], available at: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/German_advisory_group/2017/PB_03_2017_ukr.pdf.
3. Allar, J. *The Estonian corporate income tax system*, [Online], available at: http://kmp.ua/images/projects/Estonia_SORAINEN_Eng.pdf
4. Zaha, D., Otten, T., Betlij, O. and Dzhuchchi, R. (2017), «Podatok na prybutok pidpryjemstv chy podatok na vyvedenyj kapital: analiz ta rekomendacii», *Nimec'ka konsul'tatyvna grupa ta Instytut ekonomichnyh doslidzhen' ta politychnyh konsul'tacij. Serija analitychnyh doslidzhen' [PS/01/2017]*, [Online], available at: https://www.beratergruppe-ukraine.de/wordpress/wp-content/uploads/2017/04/PS_01_2017_ukr.pdf
5. Tapunova, I. «Transformacija podatku na prybutok pidpryjemstv u podatok na vyvedenyj kapital», *Jevropejs'kyj informacijno-doslidnyč'kyj centr*, [Online], available at: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28909.pdf>
6. Tokarjeva, K.O. *Podatok na vyvedenyj kapital v Ukraїni: sutnist' ta perspektyvy*, [Online], available at: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Tokarieva.pdf>
7. Verhovna Rada Ukraїni (2018), *Proekt zakonu pro vnesennja zmin do Podatkovogo kodeksu Ukraїny shodo podatku na vyvedenyj kapital*, N 8557, [Online], available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64356
8. Kalinichenko, Z.D. (2018), «Zakonoproekt pro vvedennja podatku na vyvedenyj kapital ta mozhlyvi naslidky reformuvannja korporativnoogo opodatkuvannja», *Pravo ta derzhavne upravlinnja*, No.2 (31), pp.111–115.

Герасимова Віталія Олександрівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Запорізького національного університету

Наукові інтереси:

- фінансова політика суб'єктів господарювання та держави;
- економіка та організація інноваційної діяльності.

Алафанова Надія Олексіївна – магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» Запорізького національного університету

Наукові інтереси:

- фінансова політика суб'єктів господарювання та держави

Стаття надійшла до редакції 28.03.2019.